

IMRE MIHÁLY: „MAGYARORSZÁG PANASZA”.

A QUERELA HUNGARIAE TOPOSZ A XVI–XVII. SZÁZAD IRODALMÁBAN
Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1995, 330 l. (Csokonai Universitas Könyvtár, 5).

Imre Mihály könyve valami olyasmire vállalkozott, ami régóta hiányzik a régi magyar irodalommal foglalkozó szakmunkákból. Az elmúlt évtizedekben ez a tudományág azért is tudott (többek között) olyan látványos felívelést produkálni, mert magára vállalta a múlttal való foglalkozás olyan határterületeit is, mint a művelődés-, az egyház-, az iskola-, az eszme- és a könyvtörténet – s még sorolhatnám tovább. Olyan történelmi körülmények között, amikor a történelem jelenségei és a velük foglalkozó tudósok is könnyen megkaphatták a „reakciós” jelzőt, annak minden súlyos következményével együtt. Ez a gesztus természetes, sőt élet- és tudománymentő volt – csak közben sokszor elfelejtettünk magáról az irodalomról beszélni. Súlyosbította a helyzetet a (közben persze fokozatosan oldódó) elszigeteltség is: annak a középnemzedéknek, amelyhez Imre Mihály tartozik, fiatalabb korában nemigen volt módjában megismerni a legfrissebb nyugati szakirodalmat és kapcsolatba lépni az ottani kutatókkal. Ami mindezek ellenére mégis segített, az az idősebb nemzedék(ek) tudása és tapasztalata volt: ebben az esetben is nyomatékosan utal a szerző Tarnai Andor meghatározó és inspiráló szerepére a könyv létrejöttével kapcsolatban.

Mi az, ami feltétlenül üdvözlendő ebben a munkában? Főként az, hogy egy közismert irodalmi toposz több évszázados fejlődéstörténetét rajzolja meg úgy, hogy közben magától értetődő természetességgel használja Magyarországon kívüli (itt a témából következően elsősorban német)

szakirodalmat. S mivel a kiindulópont a humanista irodalom, otthonosan mozog ebben a közegben is: a nemzetközi latin irodalom alkotásait összeköti a magyar nyelvűekkel. Elméletben persze eddig is tudtuk, hogy a kettő összefügg egymással és összetartozik, de – részben a nyelvismert hiánya miatt – ma már egyre kevesebb irodalomtörténész foglalkozik a latin nyelvű művekkel (az egy Janus Pannonius a kivételek közé tartozik). S mivel így Imre Mihálynak a szakmai olvasótábor számára is szinte ismeretlen terepen mozogva kellett téziseit kifejtenie, magától értetődik, hogy hosszan idéz a humanista művekből.

Ilyen esetben az is elfogadható lenne, ha a latin versidézeteket a lábjegyzetekben magyar prózában adná vissza – csak összehasonlításként említem, hogy Németországban például prózai fordítással jelentetik meg a humanisták költeményeit. A németek azonban nem tudnak, nem tudhatnak az anyanyelvükön időmértékes verset írni, mi pedig igen. Logikus volt tehát a következő lépés: a latin költeményekből származó idézeteket a legavatottabb tollú fordító, Csonka Ferenc ültette át magyarra, méghozzá verses formában. Az irodalomtudományi szakmunka ezzel egyben irodalmi antológiává is vált, tovább növelve annak értékét, különlegességét.

A kötet két nagy részből áll, az első gondolatmenete a humanizmus 16. századi szerzőitől indul, visszatekintve persze az előzményekre. Megvizsgálja a „Magyarország panasza”, a „kereszténység védőbástyája”, illetve a „Magyarország egykori bősége” toposzok jelenlétét, majd bemu-

tatja, hogyan formálja át a reformáció a szerzők gondolatvilágát. A korábbi írói alapállást felváltja a tanítási akaró, s sok esetben a kettő keveredik is egymással. Érdekes látni, hogy egy olyan szerzőnél, mint a református tanár Kassai Dávid Zsigmond, hogyan marad a latin nyelvű művekben mégis a humanista látásmód a domináns. Ilyen összefüggésben az is figyelemre méltó, hogy Balassi Bálint búcsúverse azon kevés 16. századi vers közé tartozik, ahol a humanista „védőbástya”-toposz magyar nyelven is megjelenik. Anélkül, hogy megpróbálnám kivonatolni Imre Mihály könyvét, csak e rész három fontos elemére hívom még fel a figyelmet. Az első a latin heroidák korabeli változatainak részletes elemzése, a második a kötet címében megjelölt toposz egyetlen ismert képi ábrázolásának művészettörténeti ismereteket is felvonultató vizsgálata, a harmadik a 79. zsoltár mint törökellenes imádság kiemelése. A magyar irodalomtörténeti szakirodalomban itt olvashatunk először e zsoltár különleges szerepéről, és a szerző ezzel kapcsolatban végigveszi a 16. századi magyar verses és prózai változatokat is.

A kötet második és kisebbik része már teljesen a magyar nyelvű irodalommal

foglalkozik: Rimay János nevezetes verséből kiindulva a „nép–szép–ép–kép” rímto-posz és leszármazottai történetét tárja fel, megtartva a gondolati folyamatosságot az előző fejezetekkel, hiszen itt is a „Magyarország panaszja” továbbéléséről van szó. Ez az a része Imre Mihály könyvének, amelyet korábbi tanulmányából már ismerhettünk, csak éppen a publikáció alapját képező kandidátusi disszertáció anyagát némileg rövidítve foglalja össze. Mivel itt egy, a későbbi korszakokra is kiható alapvető problémáról van szó, reméljük, hamarosan elkészül az az előszóban ígért másik kötet is, amely a 17. századi kérdésköröket fejti ki majd részletesebben.

A könyv nemcsak tartalmilag, hanem filológiai-technikai szempontból is átlagon felüli, a legalaposabb utólektor is csak néhány kisebb ilyenfajta hibát találna benne. Egyedül talán a 40. oldalon olvasható „vernegyulás” *Laskói Jeromos* – azaz a lengyel Hieronym(us) Łaski – névformája hat benne furcsán.

Imre Mihály ezzel a művével (a sok művelődéstörténész régi magyar irodalmár között) visszatalált az irodalomhoz; magasra állította azt a mércét, amelyet mindannyiunknak át kell majd ugrani.

Szabó András

BAROKK SZÍNHÁZ – BAROKK DRÁMA.

AZ 1994. ÉVI EGRI ISKOLADRÁMA ÉS BAROKK CÍMŰ KONFERENCIA ELŐADÁSAI

Szerkesztette Pintér Márta Zsuzsanna, Debrecen, Ethnica kiadás, 1997, 212 l.

Az utóbbi évtizedekben az iskoladráma-kutatás terén két irányú munka folyt: egyfelől megjelentek az iskolai színjátékok forrásait tartalmazó adattárak és a szövegkiadások, másfelől pedig számos olyan

publikáció látott napvilágot, amely a színjátékok elméleti hátterét, főbb típusait, művelődéstörténeti vonatkozásait igyekezett tisztázni. Mivel az iskoladrámák a 17–18. századi művelődéstörténet egészére